

KRÓTKIE DONIESIENIA**SHORT COMMUNICATIONS****568. Nowe stanowiska *Dytiscus latissimus* LINNAEUS, 1758 i *Graphoderus bilineatus* (DEGEER, 1774) (Coleoptera: Dytiscidae) w Polsce**

New records of *Dytiscus latissimus* LINNAEUS, 1758 and *Graphoderus bilineatus* (DEGEER, 1774) (Coleoptera: Dytiscidae) in Poland

KEY WORDS: Coleoptera, Dytiscidae, *Dytiscus latissimus*, *Graphoderus bilineatus*, Natura 2000, protected species, new records, Poland.

W roku 2010 autorzy wykonywali badania monitoringowe, dwóch gatunków z załącznika II i IV dyrektywy siedliskowej: pływaka szerokobrzeżka – *Dytiscus latissimus* L. i kreślinka nizinnego – *Graphoderus bilineatus* (DEGEER), w ramach Państwowego Monitoringu Środowiska – „Monitoring gatunków i siedlisk przyrodniczych ze szczególnym uwzględnieniem specjalnych obszarów ochrony siedlisk Natura 2000”, prowadzonego na zlecenie Głównego Inspektoratu Ochrony Środowiska, ze środków Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej. Są to gatunki zagrożone w skali europejskiej (HENDRICH, BALKE 2005: Schriftenreiche für Landschaftspflege und Naturschutz, **69**, 1: 378-396). W Polsce objęte ochroną gatunkową (Rozporządzenie 2011). *D. latissimus* L. jest również umieszczony w Czerwonej Liście Zwierząt Ginących i Zagrożonych w Polsce (PAWŁOWSKI i in. 2002: 88-110) i posiada kategorię VU (gatunek narażony). Każda opublikowana informacja o stanowisku ich aktualnego występowania jest cenna, by poznać rozsiedlenie tych chrząszczy w naszym kraju, który być może jest istotną ostoją ich populacji w skali europejskiej.

Zaobserwowaliśmy i stwierdziliśmy kolejne stanowiska tych gatunków w Polsce. Szczegółowe dane dotyczące stanowisk posiada GIOŚ.

***Dytiscus latissimus* L.**

– Pojezierze Pomorskie: specjalny obszar ochrony siedlisk (SOOS) „Szumleś”, Szumleś Królewski vic. (UTM: CF10) ad Kościerzyna, 11 IX 2010 – 1♂.

Gatunki towarzyszące: *Ilybius ater* (DEGEER, 1774) – 1♂, *Ilybius fenestratus* (FABRICIUS, 1781) – 1♂, *Colymbetes striatus* (LINNAEUS, 1758) – 1♀, *Graphoderus cinereus* (LINNAEUS, 1758) – 1♂, 3♀♀, *Cybister lateralimarginalis* (DEGEER, 1774) – 2♀♀, *Dytiscus dimidiatus* BERGSTRÄSSER, 1778 – 1♂, leg. et coll. M. PRZEWOŻNY et K. LUBECKI.

Chrząszcz rozprzestrzeniony w większej części Europy, nie występuje w krajach rejonu Morza Śródziemnego, na wschód dochodzi do środkowej Syberii (NILSSON 2003: [W:] Catalogue of Palaearctic Coleoptera, Vol. 1: 35-78). Gatunek ten obecnie na terytorium Polski,

jak również w całej Europie, znajduje się w bardzo dużym regresie. Stanowiska jego jeszcze 100 lat temu liczne, obecnie szybko znikają. Przyczyna tego zjawiska nie jest znana i wymaga dalszych badań, w szczególności w odniesieniu do jego biologii i wymagań siedliskowych. Wykazany był z 11, a zatem prawie wszystkich niżowych krain Polski (BURAKOWSKI i in. 1976: Kat. Fauny Pol., XXIII, 4: 1-307). Współcześnie podany tylko z trzech stanowisk na Pojezierzu Pomorskim: Tucholski Park Krajobrazowy, Szumleś Królewski (KLUKOWSKA, TOŃCZYK 2002: [W]: Tucholski Park Krajobrazowy 1985–2000, stan poznania. Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego: 441-450; ZAREMBSKA, ZAREMBSKA 2009: Parki nar. Rez. Przyr., 28, 1: 69-74), dwóch na Nizinie Wielkopolsko-Kujawskiej: Jezioro Budzyńskie i Bujnów (CERBIN 1997: Wiad. entomol., 16 (2): 119; PRZEWOŻNY, LUBECKI 2004: Wiad. entomol., 23, 4: 215-220) oraz dwóch na Wyżynie Lubelskiej: Poleski Park Narodowy i Kozłowiecki Park Krajobrazowy (BUCZYŃSKI, PIOTROWSKI 2002: Parki nar. Rez. Przyr., 21, 2: 185-194; BUCZYŃSKI i in. 2007: Parki nar. Rez. Przyr., 26, 2: 93-111). Stanowisko odkryte przez autorów potwierdza utrzymywanie się omawianego gatunku w ostoi Natura 2000 „Szumleś”, gdzie chrząszcz ten został niedawno wykazany z innego zbiornika (ZAREMBSKA, ZAREMBSKA 2009: ibid.). Autorzy mieli też możliwość skontrolowania stanowiska na jeziorze Budzyńskim, lecz aktualnego występowania tego gatunku nie potwierdzono. Przez okres czasu od stwierdzenia *D. latissimus* L. (14 lat) warunki w tym jeziorze uległy pogorszeniu i bardzo prawdopodobne jest, że gatunek wyginął. Wydaje się że obszar Pojezierza Pomorskiego jest obecnie refugium dla tego chrząszcza na terenie kraju, gdyż z tej krainy jest on w ostatnich latach systematycznie potwierdzany.

Graphoderus bilineatus (DEGEER)

– Pojezierze Pomorskie: SOOS „Szumleś”, Kamionki vic. (CF10) ad Kościerzyna, 11 IX 2010 – 2♂♂.

Gatunki towarzyszące: *I. fenestratus* (FABR.) – 9♂♂ 2♀♀, *Platambus maculatus* (LINNAEUS, 1758) – 1♀, *Acilius canaliculatus* (NICOLAI, 1822) – 1♀, *Graphoderus cinereus* (L.) – 1♀, leg. et coll. M. PRZEWOŻNY et K. LUBECKI.

– Pojezierze Pomorskie: SOOS „Dolina Piławy”, Nadarzyce vic. (WV92) ad Borne Sulinowo, stanowisko 1, 12 IX 2010 – 2♂♂ 1♀.

Gatunki towarzyszące: *Halipilus immaculatus* GERHARDT, 1877 – 1♀, *I. fenestratus* (FABR.), 3♂♂ 3♀♀, *Hyphydrus ovatus* (LINNAEUS, 1761) – 1 ex., leg. et coll. M. PRZEWOŻNY et K. LUBECKI.

– Pojezierze Pomorskie: SOOS „Dolina Piławy”, Nadarzyce vic. (WV92) ad Borne Sulinowo, stanowisko 2, 12 IX 2010 – 1♂.

Gatunki towarzyszące: *I. fenestratus* (FABR.) – 1♂ 1♀, *Hydaticus transversalis* (PONTOPPIDAN, 1763) – 1♀, leg. et coll. M. PRZEWOŻNY.

– Nizina Wielkopolsko Kujawska: Rogaliński Park Krajobrazowy, rez. „Krajkowo” (XT38) ad Mosina, 14 IX 2010 – 1♂.

Gatunki towarzyszące: *I. fenestratus* (FABR.) – 1♂, *Colymbetes fuscus* (LINNAEUS, 1758) – 1♂, *Hydroporus palustris* (LINNAEUS, 1761) – 1 ex., *Hygrotus versicolor* (SCHALLER, 1783) – 1 ex., *Hyphydrus ovatus* (L.) – 1 ex., leg. et coll. M. PRZEWOŻNY.

Chrząszcz rozprzestrzeniony w większej części Europy, nie występuje w krajach rejonu Morza Śródziemnego, na wschód dochodzi do środkowej Syberii (NILSSON 2003: ibid.). Gatunek w Polsce o wyraźnie nizinym zasięgu występowania, czasem wkraczający na wyżyny, nie znany w ogóle z rejonów górskich i podgórszych, wykazywany z 14 krain (BURAKOWSKI

i in. 1976: *ibid.*). Na Pojezierzu Pomorskim podany współcześnie z dwóch stanowisk: Szczecin i rez. „Jezioro Szare” (ZYCH, WOLENDER 2004: *Przegl. Przyr.*, **15**, 1-2: 29-41; PAKULNICKA, ZAWAL 2007: *Parki nar. Rez. Przyr.*, **25**, 4: 121-133), nie wykazywany wcześniej z Doliny Piławy i ostoi Natura 2000 „Szumleś”. Z Niziny Wielkopolsko-Kujawskiej wykazany współcześnie także tylko z dwóch stanowisk: rez. „Krajkowo” i Droszków (SIENKIEWICZ, KONWERSKI 2004: *Wiad. entomol.*, **23**, Supl. 2: 189-191; PRZEWOŹNY, LUBECKI 2006: *Wiad. entomol.*, **25**, 3: 157-163). Stanowisko z rez. „Krajkowo” jest potwierdzeniem dalszego występowania tego chrząszcza na terenie rezerwatu po ponad 10 latach (osobnik wykazany w pracy SIENKIEWICZA i KONWERSKIEGO (2004: *ibid.*) został odłowiony w 2001 roku). Pomimo raczej sporadycznego stwierdzania na terenie Polski, gatunek ten nie wydaje się zagrożony i nie obserwuje się takiego regresu liczebności jak u *D. latissimus* L. Analiza piśmiennictwa, wskazuje że populacja krajowa wydaje się stabilna, jest on spotykany dość regularnie lecz najczęściej obserwowane są pojedyncze osobniki.

Marek PRZEWOŹNY, Wydz. Biologii UAM, Zakł. Zool. Syst., Poznań
Krzysztof LUBECKI, Racula

569. Nowe stanowisko *Nicrophorus germanicus* (LINNAEUS, 1758) (Coleoptera: Silphidae) na terenie Wyżyny Lubelskiej

New locality of *Nicrophorus germanicus* (LINNAEUS, 1758) (Coleoptera: Silphidae) in the Lublin Upland

KEY WORDS: Coleoptera, Silphidae, *Nicrophorus germanicus*, new record, Lubelska Upland, E Poland.

Dane z literatury wskazują, że *Nicrophorus germanicus* (LINNAEUS, 1758) rozmieszczony jest w Europie od Wysp Brytyjskich i Francji na zachodzie oraz Szwecji na północy i dalej przez całą środkową i wschodnią Europę aż do Kazachstanu, Turkmenii i Iranu w Azji zachodniej, najdalej na południe Europy sięga do północnych Włoch, Siedmiogrodu i Bałkanów (BURAKOWSKI i in. 1978: *Kat. Fauny Polski*, XXIII, **5**: 1-356; LÖBL, SMETANA 2004: *Catalogue of Palaearctic Coleoptera. Volume 2*. Apollo Books, Stenstrup, 942 ss.). W Polsce stwierdzony z nielicznych, rozproszonych stanowisk na terenie 13 krain. Ostatnie dane o występowaniu tego gatunku na terenie Wyżyny Lubelskiej na stanowisku w Kazimierzu nad Wisłą pochodzą z niepublikowanych danych MROCZKOWSKIEGO z 1955 roku (BURAKOWSKI i in. 1978: *ibid.*).

Nicrophorus germanicus (LINNAEUS, 1758) jest to największym gatunkiem padlinożernego chrząszcza w rodzimej faunie Silphidae. Nie wykazuje wąskiej specjalizacji pokarmowej i znajdowany jest zarówno na trupach dużych jak i małych kręgowców, chętnie przylatuje do światła (BURAKOWSKI i in. 1978: *ibid.*).

Autor stwierdził współczesne występowanie tego gatunku w okolicach Lublina:

– Wyżyna Lubelska: Kazimierzówka (UTM: FB17), 5 VI 2008 – 1♂, osiedle nowych domów jednorodzinnych, przy ścianie budynku, leg. et coll. R. CIEŚLAK.

Rafał CIEŚLAK, Świdnik

570. Nowe stwierdzenia *Aphodius rotundangulus* REITTER, 1900 (Coleoptera: Scarabaeidae: Aphodiinae) w Polsce z uwagami o jego bionomii

New records of *Aphodius rotundangulus* REITTER, 1900 (Coleoptera: Scarabaeidae: Aphodiinae) in Poland with some bionomical data

KEY WORDS: Coleoptera, Scarabaeidae, Aphodiinae, *Aphodius rotundangulus*, faunistic records, bionomical data, Poland.

Gatunek wykazany z Polski, Rumunii, Bułgarii, Ukrainy oraz centralnej i południowej europejskiej części Rosji, podawany również z azjatyckiej części Kazachstanu i z Kirgizji.

W Polsce niezwykle rzadko i pojedynczo spotykany, znany zaledwie z 5 stanowisk na Wyżynie Lubelskiej: Gródek Stary ad Hrubieszów (SZYMCZAKOWSKI, STEBNICKA 1972: Zborn. Slov., Nár. Múz., Prír. Ved., **18**: 131-134; BUNALSKI 2006: Rozprawy Naukowe, 376, AR w Poznaniu. 133 ss.), Gliniska ad Grabowiec (STEBNICKA 1988: Revue suisse Zool., **95**, 4: 961-970), Lipowiec ad Tyszowce (BUNALSKI, SZWAŁKO 1989: Przegł. Zool., **33**, 2: 255-260), Lipowiec (BUNALSKI, SZWAŁKO 1990: Wiad. entomol., **9**, 1-2: 7-11), rezerwat „Hubale” ad Zamość (BUNALSKI, SZWAŁKO 1990: ibid.), Miączyn (BUNALSKI 2006: ibid.).

Poniżej prezentowane są nowe stwierdzenia *Aphodius rotundangulus* REITT. w Polsce, będące wynikiem prowadzonych przez autorów obserwacji.

- Wyżyna Lubelska: rezerwat „Popówka” ad Miączyn (FB72), 9 V 1999 – 2 exx., 30 IV 2000 – 1 ex., 30 IV 2006 – 1 ex., 1 V 2007 – 1 ex., 11 V 2008 – 4 exx., 2 V 2009 – liczny (ponad 30 exx.), w norach susłów.
- Wyżyna Lubelska: rezerwat „Suśle Wzgórza” ad Dołhobyczów (KR89), 2 V 2009 – liczny (ponad 50 exx.), w norach susłów.

Aphodius rotundangulus spotykany jest na stepach, od pierwszych dni kwietnia do końca pierwszej dekady maja. Żyje w norach susła perełkowanego *Spermophilus suslicus* (GÜLDENSTAEDT), a także w norach niewystępującego w naszym kraju bobaka *Marmota bobak* (MÜLLER). Bionomia *A. rotundangulus* z powodu skrytego sposobu życia jest nadal niedostatecznie poznana. W dniu 2 maja 2009 roku, w słoneczny i ciepły dzień, w rezerwach „Popówka” i „Suśle Wzgórza” autorzy obserwowali rójkę kilkudziesięciu osobników tego gatunku. Wzmoczone opuszczanie nor przez chrząszcze następowało w godzinach południowych i wieczornych, co pokrywa się z okresem zmniejszonej aktywności dobowej susłów. Postacie doskonale wspinały się po ściankach korytarzy pionowych; tylko w dwóch przypadkach odnotowano wędrówkę chrząszczy korytarzami ukośnymi. W norze susła korytarz pionowy (studzienka), poprzez krótki korytarz ukośny (kolanko) prowadzi do znajdującej się na głębokości 60–150 cm komory gniazdowej i odchodzącego od niej korytarza (latryna). Podczas obserwacji nie stwierdzono nalatywania chrząszczy na odchody susłów i krów znajdujące się w pobliżu otworów wyjściowych. To sugeruje, iż miejscem rozwoju *A. rotundangulus* mogą być czynne komory gniazdowe susłów, a nie korytarze z odchodami. Nory opuszczały zarówno samce, jak i samice, po czym zagrzebywały się w wilgotną glebę tuż przy otworach wyjściowych. Pomimo, iż obserwacje prowadzono do godziny 22⁰⁰, nie udało się zaobserwować lotów godowych. Rójka, jak również przemieszczanie się chrząszczy pomiędzy norami odbywa się prawdopodobnie nocą lub wcześniej rano.

Adam BYK, Kat. Ochr. Lasu i Ekol. SGGW, Warszawa
Marek BIDAS, Kielce

571. Nowe stwierdzenie *Aphodius consputus* CREUTZER, 1799 (Coleoptera: Scarabaeidae: Aphodiinae) w Polsce

New record of *Aphodius consputus* CREUTZER, 1799 (Coleoptera: Scarabaeidae: Aphodiinae) in Poland

KEY WORDS: Coleoptera, Scarabaeidae, Aphodiinae, *Aphodius consputus*, faunistic record, Poland.

Gatunek rozmieszczony w południowej i środkowej części Europy, północnej Afryce i Azji Mniejszej. Wykazany z większości krajów Europy, z Algierii, Maroka i Tunezji, oraz z Iranu, Syrii i Turcji.

W Polsce gatunek niezwykle rzadki, znany z nielicznych stanowisk zaledwie w 6 krainach: Pobrzeżu Bałtyku (Koszalin), Nizinie Wielkopolsko-Kujawskiej (Głogów, Wąsosz), Nizinie Mazowieckiej (Warszawa), Śląsku Dolnym (Legnica, Wrocław), Wzgórzach Trzebnickich i Wyżynie Krakowsko-Wieluńskiej. Wszystkie powyższe stanowiska zostały stwierdzone przed 1916 rokiem. Dopiero w 1993 roku 1 osobnik tego gatunku został odłowiony w pobliżu miejscowości Brączewo koło Szamotuł (BUNALSKI 1996: Wiad. entomol., 15, 3: 139-146).

Poniżej prezentowane jest nowe, drugie na przestrzeni 90 lat, stwierdzenie *Aphodius consputus* w Polsce.

- Nizina Mazowiecka: Niebrzegów ad Dęblin (EC61), 10 X 2010 – 1♂ 3♀ ♀, w odchodach koni, flotacja, leg. M. BIDAS; 16 X 2010 – 1♂ 2♀ ♀, w odchodach koni i krów, flotacja, leg. A. BYK et T. MOKRZYCKI.

Aphodius consputus zasiedla tereny nizinne i niższe położenia górskie. Spotykany jest wiosną – w kwietniu i maju oraz jesienią – we wrześniu i październiku w odchodach krów, koni i owiec. W górzystym regionie południowo-centralnej Francji, w Parku Narodowym Cévennes, był notowany wyłącznie w pułapkach z przynętą z odchodów jeleni, zarówno na terenach otwartych, jak i leśnych (DORMONT 2007: Chemoecology, 17: 23–30).

Marek BIDAS, Kielce

Adam BYK, Tomasz MOKRZYCKI,

Kat. Ochr. Lasu i Ekol. SGGW, Warszawa

572. Nowe stanowiska *Heptaulacus testudinarius* (FABRICIUS, 1775) (Coleoptera: Scarabaeidae: Aphodiinae) w Polsce

New localities of *Heptaulacus testudinarius* (FABRICIUS, 1775) (Coleoptera: Scarabaeidae: Aphodiinae) in Poland

KEY WORDS: Coleoptera, Scarabaeidae, Aphodiinae, *Heptaulacus testudinarius*, faunistic records, Poland.

Gatunek szeroko rozprzestrzeniony w Europie, wykazany również z Uzbekistanu i azjatyckiej części Kazachstanu.

W Polsce znany z nielicznych i rozproszonych stanowisk. Większość danych o występowaniu *Heptaulacus testudinarius* (FABRICIUS) w Polsce pochodzi z drugiej połowy XIX i początku XX wieku. W owym czasie był podawany z Pobrzeża Bałtyku (Koszalin), Niziny Mazowieckiej (okolice Otwocka), Śląska Dolnego, Wzgórz Trzebnickich, Śląska Górnego, Wyżyny Krakowsko-Wieluńskiej, Roztocza (Nart) i Niziny Sandomierskiej (Niepołomice).

W okresie powojennym wykazany także z polskiej części Puszczy Białowieskiej, ponownie ze Śląska Dolnego, a także na początku lat osiemdziesiątych z Policzna koło Kleszczel na Podlasiu (BURAKOWSKI i in. 1983: Kat. Fauny Pol., XXIII, 9: 1-294).

W ostatnich latach po raz pierwszy wykazany z Brączewa koło Szamotuł na Nizinie Wielkopolsko-Kujawskiej (BUNALSKI 1996: Wiad. entomol., 15: 139-146) i ze Starej Brdy Piłskiej koło Miastka na Pojezierzu Pomorskim (BYK 2000: Wiad. entomol., 19: 119-120). Po 2000 roku wykazany ponownie ze Wzgórz Trzebieńskich – Jary koło Obornik Śląskich (ŻUK 2005: Wiad. entomol., 24: 153-164) i z Niziny Mazowieckiej – Niebrzegów koło Dębłina, oraz po raz pierwszy z Wyżyny Małopolskiej – Napoleonów koło Kamińska, Gór Świętokrzyskich – Cedzyna koło Kielc (BIDAS, KURZAWA 2010: Wiad. entomol., 29: 211) i Pojezierza Mazurskiego – Puszcza Piska (GUTOWSKI i in. 2010: Leśne Prace Badawcze, 71: 279-298). Poniżej prezentowane są nowe stanowiska *H. testudinarius* w Polsce.

Pojezierze Pomorskie

- Stara Brda Piłska ad Miastko (UTM: XV48): 1–31 V 1998 – 1 ex., 1–30 IV 1999 – 2 exx., 1–31 V 1999 – 20 exx., 1–30 IV 2000 – 1 ex., 1–31 V 2000 – 1 ex, w pułapki z przynętą (odchody krowie) rozstawione na zrębie i w drzewostanach sosnowych na siedliskach boru świeżego i boru mieszanego świeżego: 20 osobników w młodszych fazach rozwojowych drzewostanów (uprawa, młodnik), 5 osobników w starszych fazach rozwojowych drzewostanów (drzewostan dojrzewający, starodrzew), leg. A. BYK.
- Piaszczyzna ad Miastko (XV48): 1–31 V 1999 – 2 exx., 1–30 IV 2000 – 1 ex., 1–31 V 2000 – 1 ex., w pułapkę z przynętą (odchody krowie) na uprawie leśnej na siedlisku lasu mieszanego świeżego, leg. A. BYK.
- Stary Most ad Miastko (XV47): 1–31 V 1999 – 1 ex., w pułapkę z przynętą (odchody krowie) na uprawie sosnowej na siedlisku boru mieszanego świeżego, leg. A. BYK.

Pojezierze Mazurskie

- Pozezdrze ad Węgorzewo (EE59): 28 IV – 7 V 2003 – 5 exx., 5–9 IV 2004 – 16 exx., 3–9 IV 2005 – 4 exx., 6–22 IV 2006 – 2 exx., 9–15 IV 2007 – 4 exx., 9 IV 2008 – 1 ex., na skraju łąki i lasu pod przesuszonymi, zeszlórocznymi odchodami końskimi, na styku przegrzybiałych brzożowych liści i ekskrementów, leg. D. DOKTÓR.

Nizina Mazowiecka

- Ostrów Mazowiecka (ED65): 24 V 1954 – 1 ex., leg. A. SZUJECKI.

Puszcza Białowieska

- Rezerwat Pokazowy Żubrów ad Białowieża (FD94): 10 V 2006 – 3 exx., w odchodach konika polskiego, leg. R. PLEWA.

W Polsce gatunek spotykany od pierwszych dni kwietnia do końca maja, najliczniej od drugiej dekady kwietnia do pierwszych dni maja. Jego pojaw zbiega się często z końcem występowania *Aphodius conspurcatus* (LINNAEUS, 1758) i obecnością pierwszych osobników *A. prodromus* (BRAHM, 1790). Znajdowany najczęściej na piaszczystych stanowiskach w przegrzybiałej mierzwie roślinnej (gnijąca trawa, liście drzew) pod przesuszonymi końskimi ekskrementami, zarówno na terenach otwartych, jaki i zalesionych. Na terenach leśnych spotykany jest zwykle w młodszych fazach rozwojowych drzewostanów rosnących na suchych i świeżych siedliskach borowych. Stosunkowo rzadko poławiany pod przesuszonymi odchodami owiec i krów, w suchym oborniku oraz w zbutwiałej słomie.

Adam BYK, Kat. Ochr. Lasu i Ekol. SGGW, Warszawa
Daniel DOKTÓR, Nadleśnictwo Borki

573. Nowe stanowiska *Monochamus saltuarius* (GEBLER, 1830) (Coleoptera: Cerambycidae) w Polsce

New records of *Monochamus saltuarius* (GEBLER, 1830) (Coleoptera: Cerambycidae) in Poland

KEY WORDS: Coleoptera, *Monochamus saltuarius*, new records, Poland.

Monochamus saltuarius (GEBLER) jest gatunkiem o euroazjatyckim typie rozmieszczenia. Wschodnia granica jego zasięgu biegnie wzdłuż zachodnich wybrzeży Oceanu Spokojnego, przez Sachalin, Japonię, północną część Mongolii i Chin. Terytorium Niemiec i Polski stanowi zachodnią granicę zasięgu omawianego gatunku. Do 1990 roku w Polsce znany był zaledwie z siedmiu krain, z czego w niektórych z nich nie został potwierdzony od wielu dziesiątek lat (BURAKOWSKI i in. 1990: Kat. Fauny Pol., XXIII, 15: 1-312). W późniejszym okresie odnotowywany był z Niziny Sandomierskiej (GUTOWSKI 1995: Prace Inst. Bad. Leśn., A, 811: 3-190) i Gór Świętokrzyskich (BIDAS 2002: Roczn. świętokrz., B, 28: 19-38). Przez wiele lat uznawano *M. saltuarius* za gatunek bardzo rzadki w naszym kraju, dopiero od końca XX wieku odnotowano wzrost liczby jego stwierdzeń. Zjawisko to można tłumaczyć intensyfikacją badań koleopterologicznych, a także wzrostem liczebności populacji *M. saltuarius*, który mógł być spowodowany, między innymi, osłabieniem drzewostanów świerkowych przez koronika drukarza – *Ips typographus* (L.). *M. saltuarius* w naszych warunkach klimatycznych rozwija się głównie na grubszych gałęziach świerka pospolitego – *Picea abies* (L.) KARST., a niekiedy też na sosnie zwyczajnej – *Pinus sylvestris* L. W centralnej części Rosji znany jest on także z modrzewia *Larix* MILL. i jodły *Abies* MILL.

M. saltuarius – żerdzianka plamista często występuje na jednym obszarze z pokrewnym gatunkiem – żerdzianką sosnowką – *M. galloprovincialis* (OLIV.). W takich miejscach dość często zdarzają się błędne oznaczenia *M. saltuarius* jako *M. galloprovincialis*.

W trakcie zbierania materiałów dotyczących rozmieszczenia żerdzianek w Polsce, natrafiono na trzy nowe stanowiska *M. saltuarius*:

- Nizina Wielkopolsko-Kujawska: Puszcza Notecka: Mierzynek ad Międzychód (UTM: WU63), 7–10 VI 2010 – zebrano do hodowli zasiedlone żerowiska z wierzchołkowych części pni sosny zwyczajnej o średnicy 4–12 cm. Z zebranego materiału wyhodowano 7 exx., leg. L. SUKOVATA et T. JAWORSKI.
- Podlasie: Puszcza Knyszyńska: Kopna Góra ad Supraśl (FE60), 11 VI 2002 – 1 ex. na sągu świerkowym, leg. J. HILSZCZAŃSKI.
- Dolny Śląsk: Bory Dolnośląskie (WT50), 10–30 IV 2004 – wyhodowano około 80 exx. z gałęzi świerka pospolitego o średnicy 2–5 cm, zebranych 28 III 2004; rezerwat „Czarne Stawy” ad Chocianów (WS59 i WS69), obserwowano liczne żerowiska na świerkach w 2004 r.; leg. K. SZTABA.

Autorzy składają podziękowania dr. hab. Jackowi HILSZCZAŃSKIEMU oraz Krzysztofowi SZTABIE za udostępnienie informacji o występowaniu *M. saltuarius*.

Radosław PLEWA, Andrzej KOLK,
Lidia SUKOVATA, Tomasz JAWORSKI,
Zakład Ochrony Lasu IBL, Sękocin Stary

574. Nowe stanowisko *Anania funebris* (STROM, 1768) (Lepidoptera: Pyralidae) w Polsce

A new locality of *Anania funebris* (STROM, 1768) (Lepidoptera: Pyralidae) in Poland

KEY WORDS: Lepidoptera, Pyralidae, *Anania funebris*, record, Poland.

Anania funebris (STROM) notowano w kraju po 1960 roku w czterech województwach: Warmińsko-Mazurskim, Podlaskim, Łódzkim i Lubelskim. Wcześniej wykazywany był także z Podkarpacia i Małopolski (prawdopodobnie w okresie międzywojennym). Omawiany gatunek motyla odłowiony został przeze mnie na terenie Pogórza Strzyżowskiego:

– Stasiówka (UTM: EA34), 30 V 2010 – 2 exx., w locie.

Motyle odłowilem na wilgotnej łące, od około dwóch lat nie wykaszanej, z mocno postępującą sukcesją naturalną, w pogodny, słoneczny dzień w godzinach przedpołudniowych.

Dziękuję Panom: Arturowi CHRZANOWSKIEMU i Łukaszowi PRZYBYŁOWICZOWI za pomoc w oznaczeniu i uwagi na temat omawianego gatunku.

Andrzej TRZECIAK, Nadleśnictwo Dębica

575. Potwierdzenie występowania *Satyrium acaciae* (FABRICIUS, 1787) (Lepidoptera: Lycaenidae) w Wielkopolsce

Confirmation of occurrence of *Satyrium acaciae* (FABRICIUS, 1787) (Lepidoptera: Lycaenidae) in the Wielkopolska Province

KEY WORDS: Lepidoptera, *Satyrium acaciae*, new records, Wielkopolska.

Satyrium acaciae (FABRICIUS, 1787) występuje w południowej i lokalnie w środkowej Europie oraz w Azji Mniejszej. W Polsce notowany jest na rozproszonych stanowiskach w południowej części kraju (BUSZKO, MASŁOWSKI 2008: Motyle dzienne Polski, Lepidoptera: Hesperioidea, Papilionoidea. Wyd. Koliber, Nowy Sącz. 274 ss.). W latach 1986–1995 wykazany był w 19 kwadratach UTM 10×10 km (BUSZKO 1997: Atlas rozmieszczenia motyli dziennych w Polsce, 1986–1995. Wyd. Turpress, Toruń. 170 ss.), natomiast do roku 2008 już w 64 kwadratach (BUSZKO [w przygot.]: Atlas motyli dziennych w Polsce, 1986–2008). Gatunek został umieszczony na polskiej czerwonej liście zwierząt z kategorią NT – bliski zagrożenia (BUSZKO, NOWACKI 2002: [W:] GŁOWACIŃSKI (red.): Czerwona lista zwierząt ginących i zagrożonych w Polsce. Instytut Ochrony Przyrody PAN, Kraków: 80-87).

Podczas prowadzenia badań nad motylami okolic Mosiny i Pleszewa, odłowiono bądź sfotografowano ten gatunek na 5 stanowiskach w 4 kwadratach UTM 10×10 km:

- Baranówko (UTM: XT28), 5 VII 2009 – 2 exx. (leg. et coll. R. SŁODZINKA),
- Kowalew (XT85), 18 VII 2008 – 1 ex. (W. FLUDER),
- Baranówek (XT85), 14 VII 2010 – 2 exx. (W. FLUDER),
- Kuczków (XT94), 8 VII 2010 – ok. 20 exx., 11 VII 2010 – ok. 10 exx., 13 VII 2010 – 2 exx. (P. KOSTUJ, P. ŻURAWLEW),
- Chorzew (XT95), 22 VII 2010 – 1 ex. (P. KOSTUJ).

Motyle tego gatunku notowano na kwiatach, przy nasłonecznionych skrajach lasów mieszanych, suchych łąkach i pośród śródpolnych zadrzewień z tarniną *Prunus spinosa* L. Stanowisko z Baranówka (XT28) jest jednym z najdalej wysuniętych na północ w Polsce. Najbardziej północne jest stanowisko z okolicy Mielnika nad Bugiem (BUSZKO, MASŁOWSKI 2008: *ibid*).

Wcześniej z terenu Wielkopolski jedyna informacja o tym gatunku pochodziła z okolic Jeżewa (XT55) koło Borku Wielkopolskiego (WIZE 1917: Rocz. Pozn. Tow. Przyj. Nauk, **44**: 1-25), uważana dotąd za niepewną (KRZYWICKI 1982 [mscr.]: Monografia motyli dziennych Polski, Papilionoidea i Hesperioidea (Lepidoptera). Lublin. 374 ss. [maszynopis]). Jednak w uzupełnieniu swej pracy WIZE (1922: Pr. Kom. mat.-przyr., Poznań, ser. B, **1**: 260-266), podaje, iż oznaczenie *S. acaciae* zostało potwierdzone przez prof. F. PAXA i dodatkowo znaleziono ten gatunek tam powtórnie.

Dziękujemy Waldemarowi FLUDEROWI i Pawłowi KOSTUJOWI za udostępnienie informacji udokumentowanych zdjęciami.

Przemysław ŻURAWLEW, Pleszew
Robert SŁODZINKA, Poznań

576. Stanowiska *Ctenophora (Cnemoncosis) ornata* MEIGEN 1818 i *Tanyptera atrata* (LINNAEUS, 1785) (Diptera: Tipulidae: Ctenophorinae) na Dolnym Śląsku

The new localizations of *Ctenophora (Cnemoncosis) ornata* MEIGEN 1818 and *Tanyptera atrata* (LINNAEUS, 1785) (Diptera: Tipulidae: Ctenophorinae) in Lower Silesia

KEY WORDS: Ctenophorinae, *Ctenophora ornata*, *Tanyptera atrata*, new localization, Lower Silesia, Poland.

Podrodzina Ctenophorinae obejmuje w Zachodniej Palearktyce piętnaście gatunków i podgatunków (OOSTERBROEK i in. 2006: Ent. Ber., **66**, 5: 138-149). Do tej pory w Polsce stwierdzono 7 z nich (SKIBIŃSKA, CHUDZICKA 2007: [W:] BOHDANOWICZ, CHUDZICKA, PILIPIUK, SKIBIŃSKA (red.): Fauna Polski – charakterystyka i wykaz gatunków, Tom II: 77-78).

Gatunki z podrodziny Ctenophorinae są saproksyliczne. Ich występowanie wykazywane było dotychczas w starych, słabo zagospodarowanych lub rezerwatowych lasach, gdzie zachowane były próchniejące, martwe drzewa. Wszystkie gatunki z tej podrodziny zagrożone są na skutek usuwania z lasu martwego drewna i starych drzew (SØRENSEN 2002: Ent. Meddr., **70**: 129-142; OOSTERBROEK i in. 2006: *ibid.*).

Ctenophora ornata MEIGEN, 1818

Gatunek związany głównie z bukiem i dębem. Larwy znajdowane były w wilgotnym próchnie leżącym u podstawy starych buków pod otworem dziupli, stwierdzane także w podobnym materiale pochodzącym z powalonych pni o średnicy ok. 50 cm (STUBBS 1992: Provisional atlas of the long-palped craneflies (Diptera: Tipulinae) of Britain and Ireland. Biological Records Centre, Institute of Terrestrial Ecology, Huntingdon. 134 ss.). Istnieją także informacje o obecności larw w drewnie wiązu, klonu, jabłoni, platana, kasztanowca, kaszta-

na jadalnego (OOSTERBROEK, JONG DE 2001: Ent. Ber. **61**: 101-114; KRIVOSHEINA 1972, MENIER 1973, SAVTSHENKO 1973 cyt. za PALACZYK 2004: [W:] GŁOWACIŃSKI, NOWACKI (red.): Polska Czerwona Księga Zwierząt – Bezkręgowce. Instytut Ochrony Przyrody PAN – AR w Poznaniu im. A. Cieszkowskiego, Kraków – Poznań: 291-292). Gatunek uważany za wskaźnikowy dla lasów o charakterze naturalnym, w tym grądów i dąbrów. Umieszczony w Polskiej Czerwonej Księdze w kategorii VU i określany jako bardzo rzadki, w całym zasięgu geograficznym znany z nielicznych rozproszonych stanowisk (PALACZYK 2004: *ibid.*). W Polsce dotychczas wykazywany z trzech stanowisk:

- Góry Świętokrzyskie, Święty Krzyż (UTM: EB03), złowiony na światło (KOWALCZYK, ŚLIWIŃSKI 1988: Parki nar. Rez. przyr., **8**: 33-39);
- Załęczański Park Krajobrazowy ad Wieluń, rezerwat leśny „Węże” (CB36) (PALACZYK 2004: *ibid.*);
- Chrzastowice ad Opole, rezerwat leśny „Srebrne Źródła” (BB91) (HEBDA 2010: Nature Journal, **43**: 101-104).

Nowe stanowiska w Polsce i pierwsze na Dolnym Śląsku:

- Wrocław - Las Rędziński (XS37), 10 VIII 1998 – 1♂, skraj południowy lasu, do światła UV, leg. A. MALKIEWICZ (coll. Zakł. Bioróżnorodności i Taks. Ewoluc. UW);
- Wrocław - Osiedle Popowice (XS36), 26 VI 2005 – 1♂, 12 VII 2006 – 1♂, zwabione do światła w bloku (IV p.), leg. et fot. R. RYBARCZYK;
- Wrocław - Osiedle Powstańców Śląskich (XS46), 2 VII 2008 – 1♂, zwabiony do światła w bloku (VIII p.), leg. J. NALEWALSKA (coll. Zakł. Bioróżnorodności i Taks. Ewol. UW);
- Janików (XS64), 9 VII 2010 – 1♀, dąbrowa (skraj południowy), do światła UV, leg. A. MALKIEWICZ et X. DOBRZAŃSKI (coll. Zakł. Bioróżnorodności i Taks. Ewol. UW).

Tanyptera atrata (LINNEAUS, 1785)

Gatunek zasiedlający stare lasy liściaste (SAKWA 1962: *Fragm. faun.*, **9**, 21: 308-329; STUBBS 1992: *ibid.*) a także wrzosowiska, na których rolę siedliska lęgowego spełniają powalone na skutek czynnej ochrony wrzosowisk pnie brzoź. Na innych siedliskach kluczową rolę mogą odgrywać inne gatunki drzew, spotykane w lasach liściastych (STUBBS 2003: *Managing Priority Habitats for Invertebrates*, **17**: 1-158).

W Polsce wykazywany dotychczas ze stanowisk:

- okolice Krakowa (BOBEK 1893: *Spraw. Kom. fizjogr.*, **28**: 8-28), oprócz tego drugie stanowisko z Wyżyny Krakowsko-Wieluńskiej wymienia NOWICKI (1865) (cyt. za SAKWA 1962: *ibid.*);
- okolice Przemyśla (BOBEK 1894: *Spraw. Kom. fizjogr.*, **29**: 142-167);
- okolice Rzeszowa (NOWICKI 1869: *Spraw. Kom. fizjogr.*, **3**: 145-154);
- Beskid Zachodni (GRZEGORZEK 1873: *Verh. zool. bot. Ges.*, **23**: 25-36);
- dwa stanowiska z Tatr, pierwsze podawane przez NOWICKIEGO (1865) (cyt. za SAKWA 1962: *ibid.*), drugie z północnej części Tatr (LOEW 1870: *Rocz. TNKra.*, **52**: 155-182);
- była Galicja (NOWICKI 1873 cyt. za SAKWA 1962: *ibid.*);
- Wyżyna Łódzka, Modlica (CC92) (SAKWA 1962: *ibid.*);
- Bieszczady Zachodnie, Suche Rzeki (FV15) (KLASA i in. 2000: *Monografie Bieszczadzkie*, **8**: 305-316);
- Babia Góra (PALACZYK, KLASA 2003: [W:] WOŁOZYN, WOŁOZYN, CELARY (red.): *Monografia fauny Babiej Góry*. KOP PAN, Kraków: 318-319).

Nowe stanowiska na Dolnym Śląsku i w Sudetach:

- Wrocław - Las Lesicki, przy ujściu Widawy (XS37), 3 VI 2005 – 1 ♀, na roślinności runa, leg. et coll. A. SMOLIS;
- Wrocław - Las Rędziński, skraj SE (XS37), 11 VI 2008 – 1 ♂, na pniu, leg. et coll. A. MALKIEWICZ;
- Góry Izerskie, Antoniów (WS33), 13 VI 2009 – 1 ♀, buczyna, na martwym pniu, leg. et coll. A. MALKIEWICZ.

Godny uwagi jest fakt dwukrotnego stwierdzenia *C. ornata* na osiedlu blokowym w dużym mieście, w pewnej odległości od większych obszarów leśnych. Być może obecność odkształconych siedlisk i specyficzne warunki miejskiego środowiska pobudzają gatunek do migracji. Rolę kluczowego siedliska w mieście mogą odgrywać zapuszczone zagajniki i parki o zachowanym leśnym charakterze zadrzewień, z których nie usuwa się martwego drewna tak pieczołowicie, jak w lasach gospodarczych. W miarę naporu cywilizacji w tego typu lasach, takie gatunki zwierząt narażone są na coraz większe ryzyko wymierania, wskutek utraty siedlisk lęgowych. Dodatkowym zagrożeniem może być wabiące oddziaływanie światła na dorosłe komarnice i co się z tym wiąże, wyższe ryzyko śmiertelności m.in. w prywatnych i publicznych budynkach czy na oświetlonych latarniami drogach (autostradowa obwodnica Wrocławia). W tej sytuacji istnieje konieczność lepszej ochrony seminaturalnych siedlisk miejskich, a co najmniej pozostawienie ich w stanie nie gorszym niż dotychczas. W tym celu niebagatelna rolę odegrać powinno włączenie większości powierzchni wykazanych tu nowych stanowisk do sieci obszarów ochron siedlisk Natura 2000, tworzenie nowych leśnych rezerwatów ścisłych, a także pozostawianie do rozkładu większej ilości grubych pni w lasach gospodarczych. Działania te przyczynią się do ochrony całej grupy saproksylobiontów.

Adam MALKIEWICZ, Inst. Zool., U.Wr., Zakł. Bioróżn. i Takson. Ewol., Wrocław
Joanna NALEWALSKA, Inst. Zool., U.Wr., Zakł. Ekol. Ptaków, Wrocław

**Lista recenzentów prac nadesłanych do tomu XXX
Wiadomości Entomologicznych**

BANASZAK Józef, UKW Bydgoszcz	LEŚNIAK Andrzej, Warszawa
BERNARD Rafał, UAM Poznań	LIS Jerzy A., UOp Opole
BOROWSKI Jerzy, SGGW Warszawa	MALKIEWICZ Adam, UWrocław
BUCHHOLZ Lech, ŚPN Bodzentyn	MAZUR Andrzej, UP Poznań
BUNALSKI Marek, UP Poznań	MELKE Andrzej, Kalisz
BUSZKO Jarosław, UMK Toruń	MLECZAK Mariusz, Glińsk
CELARY Waldemar, ISiEZ PAN Kraków	NOWACKI Janusz, UP Poznań
CZECHOWSKI Wojciech, MiIZ PAN Warszawa	OSIADACZ Barbara, UP Poznań
GUTOWSKI Jerzy M., IBL Białowieża	PAŁKA Krzysztof, UMCS Lublin
HOŁOWIŃSKI Marek, Macoszyn	PAWLIKOWSKI Tadeusz, UMK Toruń
IWAN Dariusz, MiIZ PAN Warszawa	PRZEWOŻNY Marek, UAM Poznań
JAŁOSZYŃSKI Paweł, UWrocław	RUSZKOWSKA Maria, IOR Poznań
KĄŻMIERCZAK Tadeusz, Kraków	SIENKIEWICZ Paweł, UP Poznań
KLASA Anna, OPN Ojców	SOSZYŃSKI Bogusław, Łódź
KLEJDYSZ Tomasz, IOR Poznań	STACHOWIAK Mieczysław, UKW Bydgoszcz
KNUTELSKI Stanisław, UJ Kraków	TOŃCZYK Grzegorz, UŁ Łódź
KONWERSKI Szymon, UAM Poznań	TRZCIŃSKI Paweł, UP Poznań
KRÓLIK Roman, Kluczbork	WANAT Marek, UWrocław
KUBASIK Wojciech, UP Poznań	WARCHAŁOWSKI Andrzej, Wrocław
KUBISZ Daniel, ISiEZ PAN Kraków	WILKANIEC Barbara, UP Poznań
† KUŚKA Antoni, AWF Katowice	WIŚNIEWSKI Bogdan, OPN Ojców
	WOŹNICA Andrzej, UP Wrocław

Pragniemy podziękować wszystkim recenzentom za ich wkład w podnoszenie poziomu naukowego Naszego Wydawnictwa.

Redakcja